

УДК 378.22(73)

Л. В. ЗАДОРЖНА-КНЯГНИЦЬКА

м. Маріуполь

zador_knyag@mail.ru

ДЕОНТОЛОГІЧНА СКЛАДОВА КВАЛІФІКАЦІЙНИХ СТАНДАРТІВ МАГІСТРІВ З УПРАВЛІННЯ ОСВІТОЮ У США

У статті розкрито деонтологічні вимоги до керівника навчального закладу, викладені у регіональних стандартах США, висвітлено результати аналізу відповідних стандартів, розроблених Радою керівників державних шкіл (Council of Chief State School Officers) та Державним консорціумом з питань управління освітою США (State Consortium on Education Leadership), Південною регіональною радою з освіти (Southern Regional Education Board). Схарактеризовано зміст доменів, що відображають професійну поведінку керівника навчального закладу, описану у кваліфікаційних стандартах штатів Айова, Алабама, Каліфорнія, Коннектикут, Нью-Джерсі, Орегон, Північка Кароліна, Техас, Флоріда.

Ключові слова: керівник навчального закладу, професійна поведінка, управлінська етика, кваліфікаційний стандарт, домен, дескриптор.

В умовах переходу України до децентралізації, що виявляється в усіх сферах суспільного життя, у тому числі, й у сфері вищої освіти, актуалізується проблема упровадження освітніх професійних програм, які максимально враховували б запити громад, відображали регіональну специфіку. Особливої значущості ця проблема набуває в контексті підготовки керівників навчальних закладів, діяльність яких обумовлює їх ефективне функціонування.

Директор загальноосвітньої школи як особа, що несе персональну відповідальність за її роботу, має відзначатися деонтологічною спрямованістю, високим рівнем сформованості знань та способів діяльності, необхідних для прийняття ефективних рішень у морально детермінованих ситуаціях професійної взаємодії. Разом із тим, він має знати регіональні соціально-культурні особливості, враховувати місцевий контекст, у якому функціонує його навчальний заклад. Отже, підготовка такого фахівця належить до пріоритетних завдань вищої педагогічної освіти.

Певною мірою питання регіонального контексту професійної підготовки керівників навчальних закладів у ВНЗ вирішуються засобами елективних навчальних курсів. Однак в Україні ще не здійснено перехід до регіоналізації професійної підготовки. Сприяття цьому процесу могло б упровадження позитив-

ного досвіду країн, що успішно реалізують гнучкі й ефективні регіональні освітні програми підготовки керівників навчальних закладів, зокрема Сполучених Штатів Америки.

Зміст професійних програм з управління освітою у вищих навчальних закладах США є предметом аналізу Дж. Беніона, Л. Ньювелла, Р. Кемпбелла, Дж. Мерфі та ін. Проблеми теорії та методології підготовки керівників розглядають С. Бурдіна, Л. Васильченко, Р. Вдовиченко, В. Войчук, В. Пikelьна, Т. Сорочан, Є. Хриков. Питання стандартизації професійної підготовки керівників навчальних закладів частково висвітлюються у наукових розвідках В. Бабенко. Проте окремо проблема деонтологічної складової підготовки магістрів з управління освітою у США ними не розглядається.

Отже, метою статті є обґрунтування сутності й змісту деонтологічних вимог до керівника навчального закладу, викладених у регіональних професійних стандартах США.

Характерними рисами розвитку системи вищої освіти США є диверсифікація й зростання автономії закладів вищої освіти, що обумовило наявність великої кількості програм професійної підготовки та формування кваліфікаційних вимог до фахівців на рівні конкретного штату чи (або) ВНЗу. Окрім того на встановлення стандартів у розробці програм і курсів підготовки та сертифікації ке-

рівників освітніх установ традиційно впливають професійні асоціації та регіональні урядові органи. Так, у 2008 р. Радою керівників державних шкіл (Council of Chief State School Officers) та Державним консорціумом з питань управління освітою США (State Consortium on Education Leadership) спільно з керівниками та консультантами департаментів освіти 26 штатів було розроблено проект «Продуктивні стандарти та індикатори для керівників навчальних закладів: базова модель ISLLC» (Performance standards and indicators for education leaders. ISLLC-Based Models), який було рекомендовано в якості основної моделі розробки регіональних та університетських кваліфікаційних стандартів шкільного керівника. У змісті документу підкреслюється, що в основі таких стандартів мають лежати базові цінності керівника, які обумовлюють його професійну поведінку та відображають високі очікування спільноти щодо його діяльності [10, 3].

Кожний з доменів стандарту має структуру, що складається з 5-ти елементів: формулювання центральної концепції (основної ідеї – авт.) стандарту; диспозиції, що розкриває стандарт професійної діяльності; опис основних понять домену; характеристики елементів поведінки й діяльності, що слугують показниками ефективності професійної діяльності керівника навчального закладу; характеристики конкретних дій, що забезпечують виконання вимог стандарту.

Ключову роль у Базовій моделі стандарту ISLLC відведено домену «Викладання та навчання», однак, пильна увага розробників зосереджується на його деонтологічній складовій, що найбільшою мірою виявляється в змісті домену «Етика та цілісність». Само там зазначається, що керівник навчального закладу прагне до забезпечення превалювання загального блага над особистими інтересами; власної відповідальності за дії; дотримання етичних принципів у всіх відносинах і рішеннях; дотримання високих стандартів поведінки; постійного поповнення знань, вдосконалення умінь та навичок. Зазначені вимоги деталізуються у змісті окремих елементів домену: «Етичні та правові норми» (Ethical and Legal Standards), «Вивчення особистісних

цінностей і переконань» (Examining Personal Values and Beliefs); «Підтримка високих стандартів для себе та інших» («Maintaining High Standards for Self and Others») [10, 33–35].

У 2014 р. Південною регіональною радою з освіти (Southern Regional Education Board), що є дорадчим органом 16 південних штатів США, було розроблено Проект стандартів для керівників шкіл (Standards for School Leaders: SREB), що носить характер загальних рекомендацій для регіональних департаментів освіти щодо розробки стандартів шкільного керівництва. Проект містить у собі 11 доменів: «Бачення та місія», «Навчальний Ємність», «Інструкція», «Навчальна програма та оцінювання», «Взаємодія зі спільнотою», «Сприяння культурі вчителів і учнів», «Взаємодія з сім'ями», «Управлінські операції та керівництво», «Етичні принципи й норми професійної етики», «Забезпечення рівності й полікультурної гнучкості», «Безперервне вдосконалення процесу навчання».

Конкретного опису компетенцій домену не містять, однак у Проекті подано обґрунтування необхідності внесення до стандарту кожного з них. Так, в основі домену «Етичні принципи і норми професійної етики» лежить ідея етичного лідерства керівника навчального закладу, що реалізується через оволодіння ним здатностями, які складають «внутрішній моральний компас» поведінки [4].

Аналіз стандартів штатів, які входять до Південної ради та Державного консорціуму з питань управління освітою, показав, що рекомендації, зазначені в Моделі стандарту ISLLC та Проекті стандарту SREB враховуються на регіональному рівні по-різному. Департаменти освіти й університети не дотримуються єдиного зразка для побудови професійних стандартів, та, відповідно, не існує єдиного бачення сутності деонтологічної складової такого стандарту, хоча її необхідність визнано кожним штатом.

У Стандарті шкільного лідерства штату Коннектикут [3], який відповідає моделі ISLLC, вимоги до керівника навчального закладу викладено у змісті 6 доменів: «Світогляд, місія та цілі», «Викладання і навчання», «Організація системи та безпека», «Взаємодія з сім'ями та зацікавленими особами», «Етика

й цілісність», «Система освіти». Аналіз його змісту засвідчує його чітку деонтологічну спрямованість. Незважаючи на те, що у межах доменів вона виражена різною мірою, у кожному з них містяться вимоги виконання керівником свого обов'язку. Дескриптори домену «Етика і цілісність» висвітлюють виключно вимоги до професійної поведінки директора школи, яка розглядається як засіб забезпечити досягнення учнями та вчителями високих освітніх результатів. У документі зазначається, що керівник навчального закладу має будувати свою діяльність на дотриманні системи етичних принципів, забезпечувати превалювання інтересів загального блага над особистими інтересами, соціальну справедливість. Він зобов'язаний виправдати високі очікування учнів та педагогів щодо забезпечення їх прав та свобод у сфері освіти, усувати економічні, соціальні, культурні, лінгвістичні, фізичні, гендерні чинники освітньої нерівності або дискримінації, створити й підтримувати у навчальному закладі атмосферу довіри і відкритості. Зазначені вимоги конкретизуються у змісті трьох розділів («Етичні та правові стандарти професії», «Особисті цінності та переконання», «Високі стандарти для себе та інших»), в яких подано показники етичної поведінки [3, 23–26].

Тенденція до опису деонтологічних засад професійної діяльності керівника навчального закладу простежується у Стандартах шкільного керівництва Каліфорнії, Айови, Орегону, Теннессі, Огайо, Нью-Джерсі, що різною мірою відповідають моделі ISLLC.

Професійні стандарти керівника освіти Каліфорнії, Айови, Нью-Джерсі містять домени, що не мають назви, їх призначення носить описовий характер:

- Стандарт 1 «Загальне Бачення»: директор є освітнім лідером, який сприяє успіху всіх учнів шляхом забезпечення реалізації школою загальної освітньої мети, що підтримується шкільною спільнотою.
- Стандарт 2 «Культура навчання»: директор є освітнім лідером, який сприяє успіху учнів шляхом пропаганди й підтримки культури школи та реалізації ефективних освітніх програм.
- Стандарт 3 «Управління»: директор є освітнім лідером, який сприяє навчаль-

ному успіху учнів за рахунок створення сприятливої атмосфери.

- Стандарт 4 «Сім'я та спільнота»: директор є освітнім лідером, який сприяє успіху всіх учнів шляхом співпраці з родинами і членами спільноти, забезпечуючи задоволення суспільних інтересів і потреб, мобілізації суспільних ресурсів.
- Стандарт 5 «Етика»: Директор є освітнім лідером, який сприяє успіху всіх учнів шляхом дотримання особистого кодексу етики, розвитку професійних і лідерських якостей.
- Стандарт 6 «Соціальний контекст»: Директор є освітнім лідером, який сприяє успіху всіх учнів за рахунок розуміння та врахування політичних, соціальних, економічних, правових, економічних і культурних чинників функціонування навчального закладу [2; 6; 7].

Як показав аналіз змісту зазначених стандартів, їх особливістю є вимога ефективної діяльності керівника навчального закладу в умовах культурної різноманітності населення регіону в цілому та складу учнів школи зокрема. Тому професійна поведінка керівника розглядається через призму максимального врахування інтересів та запитів суб'єктів полікультурного середовища навчального закладу. З огляду на зазначене, директор школи має володіти здатністю розуміти освітні запити населення, забезпечувати їх задоволення; дотримуватися політики конфіденційності у роботі з учнями, їх сім'ями та колегами по роботі; демонструвати зразок чесності, справедливості, дотримання моральних вимог, поваги до інших; використовувати свій вплив та учнів та колег з метою покращення результатів їх діяльності; гармонійно поєднувати особисті та професійні обов'язки; підтримувати державну політику щодо підтримки всіх підгруп учнів; забезпечувати дотримання в навчальному закладі положень федеральних, державних і місцевих законів.

Стандарт шкільного лідерства штату Орегон містить 6 доменів: «Стратегічне керівництво», «Удосконалення навчально-методичної роботи», «Ефективне управління», «Інклюзивна практика», «Моральне лідерство», «Соціально-політичний контекст». У цілому він відповідає моделі ISLLC, однак відрізняється від неї більш коротким, спрощеним

описом доменів, де відсутні такі складові частини, як загальна концепція, диспозиція та індикатори ефективної діяльності керівника навчального закладу. Дескриптор кожного домену складає від 3 до 5 пунктів, у яких конкретизується діяльність керівника навчального закладу в межах домену. Наприклад, домен 5 «Моральне лідерство» містить у собі 5 пунктів: забезпечення системи звітності щодо академічної та соціальної успішності кожного учня; демонстрація керівником зразка самосвідомості, використання рефлексії, прозорості та етичної поведінки; захист цінностей демократії, рівності та різноманітності; оцінка потенційних етичних та юридичних наслідків прийняття рішень; сприяння розвитку соціальної справедливості та забезпечення індивідуальних потреб учнів [9].

Схожим змістом характеризується стандарт штату Північна Кароліна [8], однак документ побудовано за іншою структурою: назва стандарту; резюме з описом його сутності; опис дій у межах стандарту, що забезпечують ефективне керівництво; показники успішної управлінської діяльності. Вимоги професійної поведінки керівника наявні у змісті кожного з 8 стандартів: «Стратегічне лідерство», «Керівництво навчанням», «Культурне лідерство», «Керівництво використанням людських ресурсів», «Управлінське лідерство», «Розвиток зовнішнього лідерства», «Мікрополітичне лідерство», «Академічні досягнення лідерства». Вони формуються у вигляді обґрунтування необхідності будувати управлінську діяльність на основі цінностей і переконань спільноти, справедливості, такту, позитивного ставлення; дотримання встановлених законом нормативних положень та реалізації державної освітньої політики у межах кожного шкільного класу; сприяння створенню умов для відчуття співробітниками, учнями і батьками благополуччя, забезпечення дотримання їх прав і можливостей тощо.

Дещо інша ідея лежить в основі Стандарту освітнього керівництва Теннессі. У його преамбулі зазначається, що мислення та дії успішного керівника мають пронизувати етичні переконання. Отже, вимоги етичної професійної поведінки мають становити

окрему складову кожного домену. Такі атрибути успішного керівництва закладом освіти, як чесність, повага, відповідальність, розсудливість, цілеспрямованість, співчуття, працелюбність, оптимістична гіпотеза по відношенню до учнів та колег складають фундамент моральної поведінки лідера [11].

Таким чином зазначений стандарт містить у собі показники ефективності «етичних та ефективних лідерів освіти», а його зміст повністю відображає вимоги до професійної поведінки керівника навчального закладу в межах доменів «Керівництво для постійного поліпшення», «Культура викладання і навчання», «Професійне навчання і зростання», «Управління ресурсами».

Стандарт керівників освіти штату Алабама [1] має іншу структуру. Його побудовано за схемою: «обґрунтування складової стандарту» – «пояснення змісту складової стандарту» – «ключові показники оволодіння компетенціями складової стандарту». Складовими стандарту є система здатностей, об'єднаних у 8 доменів: «Планування безперервного вдосконалення», «Викладання і навчання», «Розвиток людських ресурсів», «Різнорічність», «Взаємодія зі спільнотами та зацікавленими особами», «Управління організацією», «Етика».

Деонтологічна складова стандарту простежується різною мірою у змісті всіх доменів, однак предметно вона обґрунтовується у домені «Етика», де керівник навчального закладу розглядається як «перший громадянин шкільного та районного співтовариства», який бере на себе відповідальність за діяльність навчального закладу перед громадою [1, 32]. Домен містить у собі такі ключові показники діяльності керівника навчального закладу: знання професійного етичного кодексу та кодексу цінностей, слідування його нормам; здатність приймати рішення на основі усвідомлення правових, моральних та етичних наслідків своєї діяльності; здатність формувати уявлення педагогів про етичні та юридичні наслідки використання ними небезпечних технологій навчання; здатність розробляти особистий кодекс етики, що буде на усвідомленні культурного й соціального розмаїття освітнього середовища, визнання честі й гідності кожної особи; знання

положень федерального й конституційного законодавства з питань освіти, правових норм та межа етичного кодексу.

Стандарт шкільного керівництва штату Флорида містить 4 домени («Досягнення учнів», «Керівництво навчанням», «Організаційне лідерство», «Професійні та етичні норми поведінки»), структура кожного з яких представлена роз'ясненням змісту домену, описом його складових та переліком індикаторів діяльності керівника навчального закладу [5]. У його тексті зазначається, що директор школи як громадський лідер має демонструвати зразок особистої та професійної поведінки. Індикаторами його діяльності є: дотримання етичних норм, демонстрація стійкості у відстоюванні інтересів навчального закладу, конструктивне реагування на перешкоди до досягнення освітніх успіхів, усунення шкідливих для якісної взаємодії з сім'ями учнів та місцевою громадою чинників, демонстрування готовності визнавати власні помилки і навчатися на них.

Дещо спрощену модель дескрипторів кваліфікацій керівника навчального закладу представлено у Кваліфікаційному стандарті керівника освіти, розробленому університетом Південної Кароліни та Стандарті шкільного лідерства, розробленому Техаським університетом. Порівнювальний аналіз змісту цих стандартів виявив їх схожу змістову наповненість. Компетенції, викладені в Стандарті Південної Кароліни, об'єднано у 7 груп: «Організаційні навички керівника школи», «Керівник школи та групові процеси», «Керівник школи і міжособистісні стосунки», «Керівник школи, навчальний заклад та зовнішнє середовище», «Керівник школи та реформування освіти», «Керівник школи та його участь у навчальному процесі», «Керівник школи та культура». У Техаському Стандарті таких груп 3: «Керівництво шкільним колективом», «Адміністративне керівництво», «Навчальне керівництво».

Вимоги до професійної поведінки директора школи простежуються у межах кожної групи, однак найбільш повно вони описуються у змісті домену «Керівник школи та культура», де, зокрема зазначається, що керівник навчального закладу усвідомлює свою місію

як культурно обізнаної людини, володіє здатностями до належного виконання посадових обов'язків у полікультурному навчальному закладі, здатний усувати перепони у навчанні й міжособистісному спілкуванні, що виникають через расову або соціальну приналежність.

Таким чином, на основі аналізу американського досвіду стандартизації професійної діяльності керівника навчального закладу ми доходимо висновку, що невід'ємною частиною кожного стандарту є його деонтологічна складова, яка виступає орієнтиром професійної поведінки директора школи. У проаналізованих нами стандартах шкільного керівництва, розроблених на рівні незалежних освітніх асоціацій США та на рівні штатів й університетів спостерігається різний ступінь розкриття цієї складової та різна її змістова наповненість. Цією обставиною пояснюється складність систематизації та узагальнення надзвичайно різноманітних отриманих даних.

Позитивний досвід вирішення проблеми стандартизації професійної підготовки керівників навчальних закладів у США в умовах децентралізації вищої освіти актуалізує його екстраполяцію на український освітній простір.

Список використаних джерел

1. Alabama Standards for Instructional Leaders [Електронний ресурс] // Alabama State Department of Educational. — Режим доступу: https://www.alsde.edusec/ee/ACLD/Alabama_Standards_for_Instructional_Leaders.pdf.
2. California Professional Standards for Educational Leaders [Електронний ресурс]. — Режим доступу: www.wested.org/online_pubs/cpsel_standards.pdf.
3. Common Core of Leading: Connecticut School Leadership Standards. Performance Expectations, Elements and Indicators [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.sde.ct.gov/sde/cwp/view.asp?a=2641&Q=333900>.
4. Standards for School Leaders [Електронний ресурс] // Southern Regional Education Board. — Режим доступу: http://www.sreb.org/page/1869/draft_2014_isllc_standards_for_school_leaders.
5. Florida Principal Leadership Standards [Електронний ресурс] // Florida Department of Education. — Режим доступу: <http://www.fldoe.org/teaching/professional-dev/the-fl-principal-leadership-standards>.
6. Iowa Standards for School Leaders [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.saiowa.org/iowa-standards.cfm>.
7. New Jersey Professional Standards for Teachers and School Leaders [Електронний ресурс] // New Jersey Department of Education. — Режим доступу: <http://www.rowan.edu/colleges/education/>

- programs/teachered/undergraduate/ documents/ standards.pdf.
8. North Carolina Standards for School Executives [Електронний ресурс] // Educator Effectiveness Division. — Режим доступу: www.ncpublicschools.org/educatoreffectiveness.
 9. Oregon Educational Leadership/Administrator Standards (2009) [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.ccsso.org/Documents/2008/Performance_Indicators_2008.pdf.
 10. Performance standards and indicators for education leaders. ISLLC-Based Models [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.ode.state.or.us/opportunities/grants/nclb/title_ii/a_teacher-quality/isllcperformancestandards-limitedprint-edition.pdf.
 11. Revised Tennessee Instructional Leadership Standards (2013) [Електронний ресурс] // Tennessee State Board of Education. — Режим доступу: http://www.state.tn.us/sbe/2013_documents/February2013_Board_Meeting/III_F_Revision_of_the_Tennessee_Instructional_Leadership_Standards_Attachment.pdf.

L. ZADOROZHNA-KNYAGNITSKA

Mariupol

DEONTOLOGICAL COMPONENT OF THE QUALIFICATION STANDARDS FOR MASTER OF EDUCATION MANAGEMENT IN THE U.S.

The article deontological requirements to the head of the educational institution, which are set out in the regional standards of the U.S. open, the results of the analysis this standards developed by the Council of Chief State School Officers State Consortium on Education Leadership, Southern Regional Education Board are answered. The content of the domains that reveal the professional conduct of the head of the educational institution in the qualification standards for Iowa, Alabama, California, Connecticut, New Jersey, Oregon, North Carolina, Texas, Florida are described.

Key words: head of the educational institution, deontological readiness, managerial ethics, the qualification standard, domain, descriptor.

Л. ЗАДОРЖНАЯ-КНЯГНИЦКАЯ

г. Мариуполь

ДЕОНТОЛОГИЧЕСКАЯ СОСТАВЛЯЮЩАЯ КВАЛИФИКАЦИОННЫХ СТАНДАРТОВ МАГИСТРОВ УПРАВЛЕНИЯ ОБРАЗОВАНИЕМ В США

В статье раскрыты деонтологические требования к руководителю учебного заведения, изложенные в региональных стандартах США, освещены результаты анализа соответствующих стандартов, разработанных Советом руководителей государственных школ (Council of Chief State School Officers) и Государственным консорциумом по вопросам управления образованием США (State Consortium on Education Leadership), Южным региональным советом по образованию (Southern Regional Education Board). Охарактеризовано содержание доменов, раскрывающих требования к профессиональному поведению руководителя учебного заведения, отраженных в квалификационных стандартах штатов Айова, Алабама, Калифорния, Коннектикут, Нью-Джерси, Орегон, Северная Каролина, Техас, Флорида.

Ключевые слова: руководитель учебного заведения, деонтологическая готовность, управленческая этика, квалификационный стандарт, домен, дескриптор.

Стаття надійшла до редколегії 07.07.2015